

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۳۲/۱۲

۱۳۷۹ / ۱۱ / ۲۰

مرکز اطلاع‌رسانی مدرک علمی ایران
تیم مدرک

دانشگاه شهید بهشتی

پایان نامه کارشناسی ارشد

اصطلاحات علوم اسلامی

در

مصباح الهدایه عزالدین کاشانی

استاد راهنما :

دکتر احمد خاتمی

۹۳۰۶ -

استاد مشاور :

دکتر سیدعلی محمد سجادی

دانشجو :

بهمن کرم الهی

۳۲۱۸۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱-۱۷	مقدمه
۱۸-۲۷	پیش گفتار
۲۸	روش کار در تهیه رساله
۲۹	مبنای آوانگاری و علائم اختصاری
۳۰	بخش اول (اصطلاحات عرفانی)
۳۰-۳۲	آداب
۳۲-۳۳	آدم
۳۳-۳۴	ابدال
۳۴	ابرار
۳۴-۳۵	ابن الوقت
۳۵-۳۶	اتحاد
۳۶-۳۷	اتصال
۳۷-۳۸	اثبات
۳۸	احد
۳۸-۳۹	احسان
۳۹-۴۰	اختیار
۴۰-۴۱	اخلاص
۴۱-۴۲	اخلاق
۴۲-۴۴	ادب
۴۴-۴۵	اربعین
۴۵-۴۶	اسباب
۴۶	استتار
۴۶-۴۷	استحسان
۴۷-۴۸	استدراج
۴۸-۵۰	اسماء الهی
۵۰	اصطفاء
۵۰	الهییت

فہرست مطالب

صفحہ	عنوان
۵۱	ام الكتاب
۵۲	امر
۵۲-۵۳	انبساط
۵۳-۵۵	انبیاء
۵۵-۵۷	انس
۵۷-۵۸	انسان
۵۸-۵۹	انفراد
۵۹	انقطاع
۵۹-۶۱	اولیاء
۶۱-۶۲	ایثار
۶۳-۶۴	بخل
۶۴-۶۶	بسط
۶۶-۶۷	بقاء
۶۷-۶۸	بکاء
۶۹-۷۰	تبطل
۷۰-۷۱	تجرید
۷۱-۷۳	تجلی
۷۳-۷۴	تذکر
۷۵	تربیت
۷۵-۷۷	ترک
۷۷	تساکر
۷۷-۷۸	تسبیح
۷۸-۸۰	تسلیم
۸۰-۸۱	تشبیہ
۸۱-۸۳	تصوف
۸۳	تعطیل
۸۳-۸۴	تعظیم

فہرست مطالب

صفحہ	عنوان
۸۴-۸۵	تفرقہ
۸۵-۸۶	تفرید
۸۶-۸۸	تفکر
۸۸-۸۹	تفویض
۸۹	تقدیر
۸۹-۹۰	تقوی
۹۰	تکلف
۹۰-۹۲	تلوین
۹۲-۹۳	تمکین
۹۳	تنزیہ
۹۳-۹۴	تواجد
۹۴-۹۵	تواضع
۹۵-۹۸	توبہ
۹۸-۱۰۱	توحید
۱۰۱	تودد
۱۰۱-۱۰۳	توکل
۱۰۴-۱۰۵	جبر
۱۰۵-۱۰۶	جذبہ
۱۰۶-۱۰۷	جمع
۱۰۷-۱۰۸	جمع الجمع
۱۰۸-۱۱۰	جوع
۱۱۱-۱۱۳	حال
۱۱۳-۱۱۴	حزن
۱۱۴-۱۱۵	حظ
۱۱۵	حقوق
۱۱۵-۱۱۶	حلم
۱۱۶-۱۱۷	حلول

فہرست مطالب

صفحہ	عنوان
۱۱۷-۱۱۸	حیرت
۱۱۹-۱۲۰	خانقاہ
۱۲۰-۱۲۱	خلق
۱۲۱-۱۲۲	خوف
۱۲۳-۱۲۵	دل
۱۲۶-۱۲۷	رجاء
۱۲۸-۱۲۹	رضا
۱۲۹-۱۳۱	روح
۱۳۱	روح اعظم
۱۳۲-۱۳۳	زہد
۱۳۴	سالک
۱۳۵-۱۳۶	شکر
۱۳۷-۱۳۸	صبر
۱۳۹	عارف
۱۴۰	فراست
۱۴۰-۱۴۲	فقر
۱۴۳	ولایت
۱۴۴	بخش دوم (اصطلاحات فلسفی و کلامی)
۱۴۴	احالت
۱۴۴	احد
۱۴۴-۱۴۵	اسماء و صفات الہی
۱۴۵	اضغاث احلام
۱۴۶	حادث
۱۴۶	حدوث
۱۴۷-۱۴۸	روح
۱۴۹	عالم علوی
۱۴۹	عالم کبیر

فہرست مطالب

صفحہ	عنوان
۱۵۰	بخش سوم (اصطلاحات فقہی)
۱۵۰	استبراء
۱۵۱	استنجا
۱۵۱	افطار
۱۵۲	بہتان
۱۵۲-۱۵۳	بیع
۱۵۴	تشہد
۱۵۴-۱۵۵	تکبیر احرام
۱۵۶	جنابت
۱۵۷	حج
۱۵۷-۱۵۹	حدث
۱۶۰	خاص
۱۶۰	خبث
۱۶۱	رخصت
۱۶۱-۱۶۲	رکوع
۱۶۲-۱۶۳	رواتب
۱۶۴-۱۶۶	زکات
۱۶۷	ستر عورت
۱۶۷	سجود
۱۶۸	صدقات
۱۶۸-۱۶۹	صلوہ
۱۷۰	طہارت
۱۷۰-۱۷۱	طہور
۱۷۲	عام
۱۷۲	عزائم
۱۷۳	غیبت
۱۷۴	فقہ

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۷۵	قصاص
۱۷۶	کذب
۱۷۷	مسح
۱۷۷-۱۷۸	متشابه
۱۷۸-۱۷۹	مجمل
۱۷۹-۱۸۰	محکم
۱۸۰-۱۸۱	مطلق
۱۸۱-۱۸۲	مفصل
۱۸۲	منسوخ
۱۸۳	ناسخ
۱۸۳	نکاح
۱۸۳-۱۸۴	نماز استخارت
۱۸۴	نیت
۱۸۵	واقف
۱۸۵	وضوء
۱۸۵-۱۸۶	وقف
۱۸۷-۱۸۸	فهرست منابع و مأخذ

بسم الله الرحمن الرحيم

مقدمه

هدف از تهیه این رساله ارانه فرهنگی کامل و مستقل درباره اصطلاحات علوم اسلامی اعم از عرفانی و فلسفی و کلامی و فقهی نیست چرا که در این زمینه تحقیقات شامل و کامل از طرف علمای اعلام صورت گرفته است و بلکه همانطور که از عنوان رساله پیداست محدود به کتاب مصباح الهدایه عزالدین محمود بن علی کاشانی عالم و عارف قرن هشتم هجری است و عبارت از استخراج این اصطلاحات از متن کتاب و گردآوری تعاریف متعدد از نویسندگان و مولفان کتب مربوط به این لغات در ادوار مختلف تاریخی و جمع بندی و استنباط از آن نوشته ها و نیز مقایسه بین تعاریف مختلف آثار صوفیانه از اصطلاحات عرفانی در سده های مختلف هجری است ^۱ با توجه به وفور بیش از اندازه منابع قدیم و جدید در باب اصطلاحات علوم اسلامی و پیچیدگی و غموض برخی از آثار فلسفی و کلامی که اطلاعات تخصصی خاص خود را می طلبد ، رجوع به یک یک این منابع در تعریف هر اصطلاح مقذور اینجانب نبود چرا که انجام این کار مستلزم استغراق زمانی بس طولانی است و فراتر از حد و اندازه یک پایان نامه دانشجویی می باشد به همین خاطر اغلب به فرهنگهای تهیه شده در زمینه این اصطلاحات که به نوبه خود در برگیرنده صدها منبع عرفانی و فلسفی و کلامی نظیر : عوارف المعارف سهروردی ، مثنوی مولوی ، گلشن راز شبستری ، انسان کامل نسفی - قوت القلوب ابوطالب مکی ، صوفی نامه ، صد میدان ... و آثار ابن سینا و فارابی و شیخ اشراق و ... می باشند ، رجوع شده است به علاوه منابع عمده در دسترس دیگری از جمله کیمیای سعادت

امام محمد غزالی ، کشف المحجوب هجویری غزنوی ، ترجمه رساله قشیریه ابوالقاسم قشیری و مرصاد العباد نجم الدین رازی .

با توجه به موضوع اصلی کتاب مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه عزالدین کاشانی که تصوف و امور مربوط به آن است ، بخش عمده این کتاب را اصطلاحات صوفیانه و عارفانه تشکیل داده است و اصطلاحات فلسفی و کلامی و فقهی در آن کم و حاشیه ای یافت می گردند و از این رو قسمت اعظم این رساله نیز در برگیرنده اصطلاحات عرفانی است . لازم به توضیح است آن دسته از اصطلاحات صوفیانه ای که نویسنده مصباح الهدایه به طور مفصل آنها را توضیح داده است و مطلب عمده دیگری غیر از مطالب این کتاب در باب آن اصطلاحات از فرهنگها یافت نشد ، از آوردن دوباره مطالب مصباح الهدایه در این رساله خودداری شده است .

نکاتی چند درباره مصباح الهدایه و نویسنده آن

عزالدین محمود بن علی نطنزی کاشانی عالم و عارف نامدار قرن هشتم هجری است و صاحب کتاب مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه در ترجمه و توضیح عوارف المعارف شیخ شهاب الدین سهروردی (۶۳۲-۵۳۹ هـ) به اضافه مطالب عمده دیگری از خود نویسنده است که عزالدین کاشانی در این اثر از شیوه خواجه نصیرالدین طوسی (متوفی ۶۷۲ هـ) در اخلاق ناصری که شرح و ترجمه کتاب الطهاره ابوعلی مسکویه می باشد ، پیروی کرده است^۱ و نیز صاحب شرح عربی قصیده تائیه ابن فارض به نام کشف الوجوه الغرلمعانی نظم الدر می باشد^۲ ، عزالدین محمود کاشانی به همراه کمال الدین عبدالرزاق کاشانی معاصر خود شاگردان نورالدین عبدالصمد بن علی نطنزی اصفهانی متوفی در سال ۶۹۹ هجری و ظهیرالدین عبدالرحمن بن شیخ نجیب الدین علی بن بزغش شیرازی متوفی در سال ۷۱۶ هجری بوده که شیخ خرقة و ارادت ایشان نورالدین عبدالصمد می باشد و

^۱ - جلال الدین همایی ، مقدمه مصباح الهدایه ، چاپ پنجم ، تهران ، نشر هما ، ۱۳۷۶ ، ص ۳۶ .

^۲ - همانجا ، ص ۱۶ .

ظهیرالدین عبدالرحمن ظاهراً شیخ صحبت ایشان بوده است و شاید خرقة تبرک از وی نیز گرفته باشند، شیخ نورالدین عبدالصمد و شیخ ظهیرالدین عبدالرحمن خود شاگردان شیخ نجیب الدین علی بن بزغش شیرازی بوده اند که وی یکی از شاگردان نامدار شیخ شهاب الدین سهروردی (۵۳۹ تا ۶۳۲ هـ) می باشد و عزالدین کاشانی کتاب مصباح الهدایه خود را با اجازه روایت از شیخ خود نورالدین عبدالصمد و او نیز به واسطه استادش نجیب الدین علی و او نیز از شیخ شهاب الدین سهروردی ، در شرح و توضیح کتاب عوارف المعارف نوشته است که البته علیرغم نظر عده ای چون نورالدین عبدالرحمن جامی و نایب الصدر و حاجی خلیفه تنها یک ترجمه از عوارف المعارف نیست بلکه در کنار ترجمه و شرح آن کتاب حاوی نظرات و معلومات خود نویسنده نیز هست ^۳ .

در باب مشرب صوفیانه عزالدین کاشانی باید گفت که تا دوره وی یعنی قرن هشتم هجری ، دو مسلک تصوف عابدانه که محی الدین عربی و شهاب الدین سهروردی و ابن فارض از رهبران آن هستند ایجاد شده بود و تصوف عاشقانه که سنایی و عطار و مولوی صاحبان آن می باشند به وجود آمده بود و صاحب مصباح الهدایه پیرو طریقه اول و صوفی متعبد و متشرع است و به همین خاطر اثر وی مصباح الهدایه نیز رنگ و بوی اثری کلامی و فقهی را به خود گرفته است ^۴ ، ماخذ و منابعی که عزالدین کاشانی در نوشتن مصباح الهدایه از آنها بهره برده است عبارتند از عوارف المعارف شیخ شهاب الدین سهروردی ، رساله ابوالقاسم قشیری ، اللمع ابونصر سراج طوسی ، قوت القلوب ابوطالب مکی ، احیاء العلوم غزالی ، التعرف کلابادی و ... که گاه مستقیماً و بیشتر به توسط عوارف المعارف از آنها استفاده کرده است ^۵ ، و در اعصار پس از عزالدین کاشانی، نورالدین عبدالرحمن جامی در نفحات الانس و نایب الصدر در طرائق الحقایق به شرح حال عزالدین پرداخته و حاجی خلیفه در کشف الظنون به معرفی مصباح الهدایه اهتمام نموده است ^۶ .

^۳ - همانجا ، ص ۱۳ تا ۱۹ و ص ۳۲ .

^۴ - همانجا ص ۴۳ تا ۴۷ .

^۵ - همانجا ، ص ۴۳ تا ۴۷ .

^۶ - همنجا ، ص ۳۲ و ۳۳ .

مقایسه بین مصباح الهدایه با آثار قبل و بعد از آن

درباره مقایسه بین مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه با آثار صوفیانه قبل و بعد از آن و استفاده نویسنده اثر از کتب مذکور ابتدا باید گفت با توجه به دوره حیات عزالدین محمود کاشانی نویسنده مصباح یعنی قرن هشتم هجری، وی در نوشتن کتاب خود بیشتر بهره گیرنده از کتب صوفیانه هفت قرن گذشته می باشد که اغلب با واسطه عوارف المعارف سهروردی (متوفی ۶۳۲ هـ) که مرجع اصلی عزالدین در نوشتن مصباح الهدایه بوده است و در پاره ای موارد مستقیماً از خود آن آثار مطالبی را در کتاب خود گنجانده است که عبارتند از: اللمع ابونصر سراج طوسی (متوفی ۳۷۶ هـ) و قوت القلوب ابوطالب مکی (متوفی ۳۷۶ هـ) و رساله قشیری ابوالقاسم قشیری (متوفی ۴۶۵ هـ) و احیا العلوم امام محمد غزالی (متوفی ۵۰۵ هـ) و التعرف ابوبکر کلابادی (متوفی ۳۸۰ هـ)^۷ و همانطور که در خلاصه شرح حال عزالدین کاشانی ذکر شد وی در اقتباس از عوارف المعارف برای نوشتن مصباح الهدایه تابع نعل به نعل عوارف نبوده است و بلکه این کار را به شیوه خواجه نصیرالدین طوسی در اخلاق ناصری که ترجمه و شرحی است از کتاب الطهاره ابوعلی مسکویه، انجام داده است بدین ترتیب که ابواب مختلف عوارف المعارف را به دلخواه خود پس و پیش کرده و مطالب فراوانی را نیز از خود بر آنها افزوده است و در واقع می توان گفت عزالدین مطالب عوارف المعارف را بیشتر در تایید مباحث خود به کار برده است^۸ و در این میان برخی از اقوال و حکایات دیگر آثار صوفیانه که هم در مصباح و هم در عوارف یافت می گردند را عزالدین یا با نقل قول از عوارف و یا با مراجعه مستقیم به خود آن کتابها، آن نوشته ها را در اثر خود آورده است به عنوان نمونه عزالدین کاشانی در صفحات ۲۰۷ و ۲۰۸ مصباح الهدایه درباره طبقات مردم در حفظ آداب مطلبی را از کتاب اللمع ابونصر سراج طوسی بدون ذکر نام کتاب و تنها با نقل قول از ابونصر سراج می آورد که آن مطلب در کتاب اللمع چاپ اروپا صفحه ۱۴۲ آمده است

^۷ - همانجا، ص ۶۰ تا ۶۳.

^۸ - همانجا، ص ۳۵ تا ۳۷.

و نیز در صفحات ۲۷۶ و ۲۷۷ ، ۲۷۹ و ۲۸۰ و ۳۰۴ مصباح الهدایه حکایت‌هایی از ابوسلیمان دارانی و احمدبن ابی الحواری و یحیی بن معاذ رازی و ابن سالم نقل شده است که همان حکایات در صفحات ۱۸۷ و ۱۸۸ و ۱۵۲ اللمع ابونصرسراج و ابواب ۴۴ و ۳۷ عوارف المعارف آمده اند و نیز در صفحه ۳۱۳ مصباح الهدایه درباره طایفه عباد مشتاق و نام چهل تن از آنها و در صفحه ۳۲۷ مصباح درباره یکی از ادعیه فاضله معتبره، مطالبی از کتاب قوت القلوب ابوطالب مکی با ذکر نام کتاب و نویسنده آن توسط نویسنده مصباح الهدایه آورده شده است و در صفحه ۶۳ مصباح مطلبی را از ابوطالب مکی بدون ذکر نام کتاب وی آورده است که جمله آن مطالب در عوارف المعارف نیز موجود می باشد و این مسئله را تایید می کند که عزالدین کاشانی مطالب مذکور را از کتابهای اللمع و قوت القلوب با واسطه عوارف المعارف نقل نموده و همچنین در صفحه ۱۸۸ مصباح در مبحث سماع حکایتی از دقعی آورده شده است که عیناً در رساله قشیریه صفحه ۵۹۸ تا ۶۰۰ نیز موجود می باشد که عزالدین به احتمال قوی آن را نیز از عوارف المعارف نقل کرده است و همچنین است در مورد کتابهای دیگری چون احیاء العلوم غزالی و التعرف کلابادی^۹ .

اما درباره آثار متأثر از مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه عزالدین کاشانی باید گفت از آنجا که بسیاری از مورخین ادب فارسی ادوار پس از قرن هشتم هجری را به واسطه آثار سوء مادی و معنوی ناشی از هجوم مغولان بر جامعه ایران ، دوران انحطاط زبان و ادبیات فارسی می دانند بنابراین اثر عرفانی عمده و مستقلی را که در بیان مطالب خود از مصباح الهدایه نیز بهره گرفته باشد در این دوران نمی توان یافت و تنها عماد الدین علی کرمانی ملقب به عماد فقیه (متوفی ۷۷۳ هـ) مطالب مصباح الهدایه را تحت عنوان مثنوی طریقت نامه و به نام امیر مبارز الدین محمدبن مظفر (۷۱۳-۷۶۵) به رشته نظم درآورده است و جامی در نفحات الانس (۸۸۳ هـ) به شرح حال عزالدین محمود پرداخته است و پاره ای از عین مطالب مصباح الهدایه را به عنوان ذکر نمونه از کتاب مذکور ، در اثر خود گنجانده است که عبارتند از : " قریب به تمام فصل اول از باب سوم ، صفحه ۸۰ و ۸۲ مصباح الهدایه در صفحه ۶ نفحات و فصل دهم از باب سوم ، صفحه ۱۱۴ و

^۹ - همانجا ، ص ۶۰ تا ۶۳ .

۱۲۴ مصباح در صفحه ۷ تا ۱۴ نفحات و قسمتی از فصل دوم از باب اول ، صفحه ۱۹ تا ۲۳ مصباح در صفحه ۱۴ تا ۱۸ نفحات " ، نایب الصدر نیز در طرئق الحقائق به ترجمه حال عزالدین محمود اهتمام ورزیده است و حاجی خلیفه در کشف الظنون به معرفی مصباح الهدایه پرداخته است^{۱۰} . اما درباره آثار عمده ای که بین آنها و مصباح اشتراک در منابع وجود داشته باشد علاوه بر عوارف المعارف سهروردی مرجع اصلی مصباح الهدایه، می توان از کشف المحجوب هجویری غزنوی (متوفی ۶۶۵ هـ) نام برد که وی نیز در نوشتن کتاب خود از اللمع ابونصر سراج طوسی و رساله قشیریه استفاده های فراوانی برده است^{۱۱} که دو کتاب مذکور در شمار آثار مورد استفاده مصباح الهدایه نیز می باشند . اما درباره تشابه و تفارق بین تعاریف مصباح الهدایه از اصطلاحات صوفیه با دیگر آثار صوفیانه پیش و پس از آن باید گفت به دلائلی که در ادامه همین مقدمه در زمینه مقایسه کلی بین تعاریف این کتابها آمده است ، اصولاً تفاوت عمده ای بین آنها نمی تواند وجود داشته باشد بلکه بیشتر این تفاوتها مربوط به سبک ادبی آثار مزبور و نحوه بیان آنها است یا اینکه هرکدام از این صوفیان یا نویسندگان بنابر حال و مقامی که در سیر و سلوک داشته اند تعریفی از تصوف و اصطلاحات مربوط به آن کرده اند که بیان کننده مقام آنها در این طریقت است و جمله این تعاریف در طول یکدیگر قرار دارند و بر روی هم در بردارنده یک مفهوم کلی به نام تصوف هستند همراه با درجات مختلف آن از ابتدا تا انتها .

و اینک ذکر مثال درباره اقتباس مصباح الهدایه از آثار پیش از خود نظیر عوارف المعارف ، رساله قشیریه و ... به عنوان مثال در مصباح الهدایه در باب آداب اکل آمده است : ((... و باید ... ابتدا و ختم طعام به نمک کنند ... و باید که چون لقمه از دست بیفتد بگیرند و پاک کنند و بخورند ... و باید که نفس بر طعام ندمند ... و باید که عیب طعام نکنند ... و باید که بر طعام خاموش نباشند که آن سیرت اهل عجم است ... و باید که تا سفره برنگیرند کسی برنخیزد و تا جمع فارغ شوند دست باز نکشد ... و باید که نان و گوشت به کارد پاره نکنند چه در آن نهی رسیده است

^{۱۰} - همانجا ، ص ۳۲ و ۳۳ و ص ۴۰ .

^{۱۱} - قاسم انصاری ، مقدمه کشف المحجوب ، چاپ پنجم ، تهران ، کتابخانه طهوری ، ۱۳۷۶ ، ص ۲۳ تا ۲۷ .

... و باید که در طعام خوردن تصنع نکنند و در جمع همچنان خورند که به تنهایی و الّا ریا بود ... ((^{۱۲} و در عوارف المعارف آمده است : ((... غذا را با نمک شروع کند و با آن ختم نماید ... و هیچگاه عیب طعام برنشمرد و اگر لقمه از دستش افتاد دوباره برگیرد و تناول کند ... و در طعام اگر داغ بود ندمد ... و از سکوت در غذا پرهیزد که آن سیرت گبران است . و گوشت و نان را با کارد پاره نکند . تا دیگران از غذا خوردن فارغ نشده اند دست از طعام نکشد ... و در غذا خوردن تصنع نکند و در جمع چنان خورد که در تنهایی ...))^{۱۳} و در کشف المحجوب آمده است : ((... چون بر سفره نشینند خاموش نباشند ... و لقمه اول بر نمک زنند ...))^{۱۴} و درباره اربعین در مصباح الهدایه آمده است : ((... شیخ الاسلام رحمه اله [سهروردی] در کتاب عوارف المعارف بدان اشارتی کرده است و گفته که چون حق تعالی خواست تا آدم را به خلافت خود در زمین نصب کند و معمار این جهان گرداند ... وی را ترکیبی بخشید مناسب این عالم ، مخلوق از اجزا ارضی . و آن را به چهل صباح ترشیح و تخمیر کرد ، هر صباحی از آن اشارت به وجود صفتی در وی که موجب تعلق او گردد بدین عالم . و هر تعلقی حجابی گشت او را از مشاهده جمال مقدم . و هر حجابی سبب بعدی از عالم غیب . و هر بعدی علت قربی به عالم شهادت ... پس حکمت در تعیین چهل صباح به اخلاص که شرط صحت خلوت است آن بود که بر عکس ترتیب اول به هر صباحی حجابی مرتفع شود و قربی پدید آید تا به وجود چهل صباح که صاحب خلوت به اخلاص آورد حجب چهل گانه مرتفع و منکشف گردد ...))^{۱۵} و در عوارف المعارف آمده است : ((... سالک در این چهل روز هر روزی به واسطه اخلاص عمل لله تعالی یک طبقه از طبقات جبلت ترابی که مبعده بنده است عن الله منکشف می شود تا در چهل روز کامل ایام خلوت آن چهل طبقه حجاب روز تخمیر را کشف

^{۱۲} - عزالدین ، محمود بن علی کاشانی ، مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه ، به تصحیح استاد علامه همایی ، چاپ پنجم ، تهران ، نشر هما ، ص ۲۷۱ تا ۲۷۵ .

^{۱۳} - سیدصادق گوهرین ، شرح اصطلاحات تصوف ، ۴ جلد ، چاپ دوم ، تهران ، انتشارات زوار ، ۱۳۷۶ ، ج ۲ ، ص ۷ ، به نقل از عوارف المعارف ، ص ۳۴۱ تا ۳۵۲ به اختصار .

^{۱۴} - ابوالحسن ، علی بن عثمان هجویری غزنوی ، کشف المحجوب ، به تصحیح استاد محقق ژوکوفسکی با مقدمه قاسم انصاری ، چاپ پنجم ، تهران ، کتابخانه طهروری ، ۱۳۷۶ ، ص ۴۵۴ و ۴۵۵ .
^{۱۵} - عزالدین ، محمود بن علی ، همان کتاب ، ص ۱۶۲ .